

NOVICA

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 28. februarija 1855.

List 17.

Od kod izvira bolezen,

kadar živina nenavadne, včasih tudi gnjusne stvari liže in ogrizuje? in kako ji pomagati? *)

Pogostoma se primerja, da živino — posebno goveda, in med temi naj večkrat krave — napada tista bolezen, ki se slajnica ali lizanje imenuje. V ti bolezni liže živina z neko posebno sljó zid, čepine, vervi, staro usnje, lesnino — žlebove, rante, vrata itd. oscano slamo, blato in mnogotere druge gnjusne stvari. Terpi ta bolezen dolgo, več mescov in celo leto, dokler živina tako ne izhira, da je ni družega kakor kost in koža in se ji včasih nazadnje kosti lomijo.

Zakaj pa prime živino ta bolezen? Zato, ker se je želodec, to je, tisti želodčni sok vès popačil, od ktereга zdravniki vémo, da prekuhuje in prebavlja hrano, ki jo živina povživa.

Dalje pa je uprašanje: od kod pa pride, da se želodec ali prav za prav želodčni sok tako popači, da živino žene slja po taciñ nenavadnih stvaréh? To izvira iz vsega, kar kri pokvarja in pači, zakaj, kakor vse, od kostí noter do scavnice, se tudi želodčni sok iz kervi dela.

Od kod pa izvira taka popačena kri? Iz vsega, kar živina napčnega povžije, naj je klaja, pi-jača ali zrak (ljuft). In s tim odgovorom pridemo sedaj naravnost na vzroke, iz kterih bolezen izvira.

Pervi vzrok je slaba ali spridena klaja, kislá, zatuhla klaja, klaja iz močirnih senožet, ali mokra domú spravljena, plesnjiva ali nečedna, prašna, blatna in sicer pokvarjena; pri molznih kravah še posebno, če se ji preveč zelnega perja, repe, krompirja poklada.

Drugi vzrok je, če živina mora stradati in pomanjkanja tečne piče terpeti. V slabih letinah se ta bolezen rada primerja.

Tretji vzrok je slaba voda, mlakužna, smerdljiva.

Četerti vzrok so nečedni, soparni hlevi, v kterih ni nič dobrega čistega zraka. V taciñ hlevih, iz kterih ne kidajo večkrat gnoja, kjer ne čedijo jasel in poslinjenega in oblatenega korita, in je v vsem nesnaga domá, napada ta bolezen najraje živino, posebno pa dobre molzne krave. Zadnjič pa moramo še opomniti, da to bolezen tudi naleze živina od živine, ali saj jo ena posnema po drugi.

Kako pa se ozdravlja? Pervo in prvo je, da gospodar odpravi vzroke, iz kterih bolezen izvira. Treba je tedaj, da se zvé: kaj je napačno, kakor smo gori rekli, in da potem do dobrega odpravi vse. Kdor ne stori tega in ne zamaši luknje, iz ktere bolezen izvira, ne bo z vsimi zdravili ničesar opravil. To je prvo in naj potrebníše, in včasih že samo zadosti.

Druge zdravila zraven tega pa so: kreda, apno, pepél, potašelj, kuhinska sol, grenka sol, encijan, kalmež, brinjeve jagode. Pa se vé da ne vse te skupej in na enkrat, ampak eno samo, ali dvoje ali troje skupej, postavimo, 3krat na dan perišče (Handvoll) pepéla (ne izluženega), ali pepéla ali pa potašeljna 1 lot, kuhinske soli 2 lota, štupe encijanovih in kalmežovih korenin 2 lota — dvakrat na dan; ali naj si gospodar napravi 1 funt kuhinske soli, 3 funta režene moke in pol funta v štupo stolčenih brinjevih jagod, in od te zmesi naj daje živini, potem ko je napojena bila, po perišču 3krat na dan, skoz več dní (8, 10, 14).

Kako jablane in hruške množiti po mladikah.

Našim gospodarjem so iz 6. lista Dochnalove skušnje znane. Ker je unidan v vertnarskih bukvah „Pomona“ imenovaniñ prav natanko popisal, kako naj se ravna s takimi mladikami, mislimo sadjorejcom vstreči, ako jim damo vediti še to. Dochnal piše takole:

„Spomladi, preden začne muzga (sók) gnati (če pred bolje je, da se je le zemlja nekoliko osušila zimske mokrote) se odrežejo jablanam in hruškam enoletne mladike, 1 do 2 čevlja dolge, ravno take kakoršne so tiste, ktere navadno rabimo za cepiče. Se vé, da tam, kjer se odrežejo, se morajo čisto gladko in enmalo postrani odrezati. Sicer pa se smejo vsi cepiči še enkrat obrezati in tako uravnati, da pridejo po čevlji dolgi skupej, po 2 čevlja dolgi pa tudi skupej. Hraniti ne smeš cepičev. Na kakem bolj vlažnem (mokrotnem), na pol senčnem, pa ne z drevjem zakritem mestu na vertu, naj bolje za vertno ograjo (pa ne za živo mejo) proti severju, se poprek čez gredo z matiko skoplejo žlebovi, in sicer tako, da se za pičel čevelj široke in po dolgosti pripravljenih mladik do 2 čevlja saksebne okrogljate brazde (grički) napravijo, enake narobe položenemu ali poveznjenemu plehastemu strešnemu žlebu; visoke pa morajo te brazde le toliko biti, kakor je zemlja zraven njih. Mladike se vtaknejo z debelim koncem v zemljo na eni strani, se vpognejo čez brazdo, in z drugim koncem na drugi strani se pa potlačijo spet v zemljo, tako, da cepič čez okrogljati griček leži. Pri tem je pa posebno paziti na to, da eno zdravo oko ravno na naj višjem mestu tega grička leži. Prazni prostor pri obeh koncéh se zadela z zemljo; cepiči se enmalo potlačijo v zemljo, pa ne v sredo, in vse skup se zadela potem tako z zemljo, da le naj višje oko vèn gleda, in je cela greda čez in čez ravna. Zdaj se pokrije vse s suho steljo in se pustí kakor je. Le če se močnejše mladike izšibnejo, se iznova vpognejo, ali če je veter raztrosil nasteljo, se ta poravna.

Že čez malo dní se začno popki napejati in poganjajo tako hitro, kakor v pomerančnici. Kmalo se prikaže perjiče, za kterem sledijo nove vejčice. Mesca malega serpana (julija) so se vse mladike že tako ukoreninile, da gledé na njih koreninice zamoremo reči, da so samostojni sadež. Včasih požene naj višje

*) Na prošnjo iz Ž. — Dostavljamo pa temu odgovoru le še to, da tudi ta bolezen kakor vse druge so popisane v „živino-zdravstvu“, ki ga vrednik „Novic“ z gosp. dr. Strupi-om na svetlo daje. Res je žalostno, da teh bukev še vsak gospodar nima, da bi si svetoval in pomagal v sili in nadlogah. Vred.